

Ceturtdien, 5. novembrī, plkst. 19.00
Rīgā, Reformātu baznīcā

SARUNAS AR FELDMANU

Andžejs KARALOVS | *Andrzej KARAŁOW*
klavieres

Kaspars KURDEKO
sitaminstrumenti

PROGRAMMĀ

Mortons FELDMANS | *Morton FELDMAN*
(1926–1987)
Palais de Mari (1986)

Andžeja Karalova | *Andrzej Karałow*
(1991)
un
Kaspara Kurdeko
(1983)
improvizācijas

25. Jaunās mūzikas festivāla "ARĒNA" ceturtā programma "SARUNAS AR FELDMANU" ir stāsts par īpašu satikšanos. Šovakar Rīgas Reformātu baznīcā pirmoreiz uz vienas skatuves muzicē poļu pianists Andžejs Karalovs un latviešu sitaminstrumentālists Kaspars Kurdeko. Viņi satiksies, lai muzikāli sarunātos gan savā starpā, gan skaniski reflektētu par amerikāņu kulta komponista Mortona Feldmana klaviermūziku. Karalovs un Kurdeko, katrs ar savu spilgti oriģinālo muzikālo pieredzi, un 20. gadsimta lielmeistars, kuru šogad godinām 100. jubilejā.

"Par izcilu sniegumu džezā" Lielo mūzikas balvu 2025 saņēmušais Kaspars Kurdeko ir iejūtīgs un inteliģents mūziķis. Mākslinieks, kurš nekad sevi neizvirzīs priekšplānā, ja vien to nepieprasīs viņam uzticētais muzikālais materiāls. Niansētība un smalkums, iedziļināšanās detaļās, rūpīga ieklausīšanās un azartiska ļaušanās skaniskiem meklējumiem ir viņa spēles un saspēles īpašās kvalitātes. Ne mazāk būtiski ir tas, ka Kaspars spēj atrast tās īpašās un īstās krāsas ne tikai džeza arēnā vien. Par īstu krāsu meistaru dēvējams arī varšavietis Andžejs Karalovs – vairāku starptautisku konkursu laureāts un ar plašu redzesloku apveltīts daudzpusīgs talants. Viņa klavierspēli raksturo muzikāls dziļums, izteikta individualitāte un interese par jauniem izteiksmes veidiem. Līdzās klasiskajam repertuāram viņu saista kompozīcija

un brīvā improvizācija, savukārt interese par vizuālo mākslu un fotogrāfiju mudina meklēt saikni starp dažādām mākslas jomām.

Šis ir **Mortona FELDMANA** (1926–1987) 100. jubilejas gads. Feldmans bija viena no savdabīgākajām personībām Ņujorkas mākslas vidē – ar sirsnību un humoru viņš ieguva daudz draugu, bet viņa vaļsirdība nereti izraisīja kaismīgas diskusijas gan cienītāju, gan kritiķu vidū. Viņš bija cieši saistīts ar Ņujorkas eksperimentālās mūzikas vidi un tās domubiedriem Džonu Keidžu, Ērlu Braunu un Kristiānu Volfu. Viņa draugu lokā bija arī gleznotāji Marks Rotko, Filips Gastons un Džeksons Polloks.

"Sarunās viņš bija daudzvārdīgs, pašapzinīgs, valdonīgs, aizskarošs, rotaļīgs, draisks un pārpārēm dzejisks – viens no izcilākajiem Ņujorkas runātājiem jaunajos laikos. Savā mūzikā viņš bija iekšupvērsts un atturīgs un reti atļāvās ko skaļāku par čukstu. Feldmana plašās, klusās, nepanesami skaistās skaņu pasaules amerikāņu mūzikā iezīmēja pilnīgi jaunas teritorijas." Tā Alekss Ross raksta plašu rezonansi izraisījušā grāmatā "Viss cits ir troksnis" (2007; "Jāņa Rozes apgāds" latviski to izdevis 2012. gadā).

Turpat lasāms: "Feldmans tikpat lielā mērā kā Mesiāns centās radīt kaut kādu telpu, kurā mājotu garīga citādība, kam viņa gadījumā, iespējams, bija zināma saistība ar viduslaiku kabalistu tradīciju. Mūža nogalē, no 1979. līdz 1987. gadam, viņš radīja skaņdarbus, kas ilga stundu, divas vai pat vēl ilgāk. (..) Ar šo ārkārtīgo garumu Feldmans tuvojās savam augstākajam mērķim – padarīt mūziku par tādu spēku, kas var mainīt dzīvi, par transcendentu mākslas veidu, kas - citējot viņu pašu - "visu izmēž laukā", "iztīra visu"."

Feldmanam komponēšana nebija tik daudz muzikālu ideju attīstīšana, cik iedziļināšanās pašā skaņā. Viņa lakoniskā formula – "pareizā nots uz pareizā instrumenta pareizajā reģistrā īstajā laikā" – atklāj viņa pieejas būtību. Viņu interesēja tembrs, skaņu attiecības un to uztvere laikā. Gleznotāju draugu darbos Feldmanu saistīja krāsa un virsmas faktūra, un mūzikā viņš meklēja līdzvērtīgu niansētību. Klusinātas skaņas, lēnas pārmaiņas un smalki variēti atkārtojumi rosina klausīties vērīgāk un sadzirdēt nianses, kas ikdienas steigā paliek nepamanītas.

Pēdējā dzīves desmitgadē Mortonu Feldmanu arvien vairāk valdzināja Tuvo Austrumu paklāji. Savā nozīmīgajā 1981. gada esejā *Crippled Symmetry* ("Nesimetriskā simetrija") viņš raksta par šo paklāju rakstos sastopamo

neprecīzo simetriju – savdabīgu līdzsvaru, kurā atkārtojums nekad nav gluži identisks. Līdzīgas iezīmes Feldmans saklausīja arī Antona Vēberna, Igora Stravinska un Stīva Reiha mūzikā. Viņu saistīja arī tas, ko viņš dēvēja par Marka Rotko gleznu "zemapziņas matemātiku".

Šīm pārdomām viņš pievērsās plašāk 1984. gada lekcijā Darmštatē: "Viena no visinteresantākajām lietām skaistā, senā paklājā, kas krāsots ar dabīgām augu krāsvielām, ir *abrash*. Tas nozīmē, ka krāsošana notiek nelielos daudzumos. Vilnu nav iespējams nokrāsot lielās partijās. Tāpēc krāsa ir tā pati, bet vienlaikus arī nav gluži tā pati. Tai piemīt savdabīga mikrotonāla nokrāsa. Uzlūkojot paklāju, rodas brīnišķīgs mirdzums, ko rada šīs tikko jaušamās toņu pārejas."

Šīs smalkās atšķirības un niansētās pārejas caurstrāvo arī Feldmana pēdējo klavierdarbu ***Palais de Mari*** – aptuveni divdesmit piecas minūtes ilgu, meistarīgi būvētu kompozīciju. Luvrā komponista uzmanību bija piesaistījis attēls ar senās Babilonijas Mari pils drupām, kurās viņš bija pamanījis vēl vienu nepilnīgas simetrijas izpausmi. Arī skaņdarbs veidojas kā introspektīvs, pakāpeniski mainīgs skaņu audums, ko lielākoties veido saskanīgas harmonijas. Šķietami identiski atkārtojumi gandrīz vienmēr atklāj kādu tikko jaušamu atšķirību – ritmā, skaņu augstumā vai to izvietojumā laikā. Ļoti klusā dinamika un nepārtraukti izmantotais labais pedālis vēl vairāk izceļ šo smalko, mainīgo skanējuma mirdzumu.

Skaņdarbs tapis pēc Feldmana draudzenes, pianistes Bunitas Markusas pasūtinājuma. Komponists to veltījis gleznotājam Frančesko Klementem, kura darbnīcas tipa dzīvoklī Markusa 1986. gadā pirmatskaņoja *Palais de Mari*.

ANDŽEJS KARALOVS (1991) ir poļu komponists un pianists, kura radošā darbība aptver laikmetīgo mūziku, improvizāciju un starpdisciplinārus mākslas projektus. Viņš absolvējis Varšavas Friderika Šopēna Mūzikas universitāti, kur studējis kompozīciju un klavierspēli. 2019. gadā ieguvis mākslas doktora grādu, bet 2025. gadā – habilitētā mākslas doktora grādu. Kopš 2016. gada viņš ir savas *alma mater* mācībspēks. Starptautisku atzinību Karalovs guvis, piedaloties Londonas Filharmoniskā orķestra jauno komponistu programmā (2018-2019). Tās ietvaros Londonas *Southbank Centre* viņa orķestra skaņdarbs pirmatskaņojumu piedzīvoja sera Džeimsa

Makmilana vadībā. Karalova kompozīcijas skanējušas Eiropā, Āzijā, Ziemeļamerikā, Dienvidamerikā un Austrālijā. Viņš ir vairāku starptautisku un nacionālu kompozīciju konkursu laureāts.

Kā pianists Karalovs sadarbojoties ar ievērojamiem orķestriem, tostarp Londonas Filharmonisko orķestri, Varšavas Filharmonijas simfonisko orķestri, Polijas Nacionālā radio simfonisko orķestri un *Sinfonia Varsovia*. Nozīmīgu vietu viņa mākslinieciskajā darbībā ieņem brīvā improvizācija, kas paver iespējas eksperimentiem ar klavierēm, elektroniku un dažādām kolektīvās muzicēšanas formām. Šīs intereses atspoguļojas arī albumos *Flint*, kas tapis duetā ar franču kontrabasisti Žoelu Leandru, un *L'Ivresse Transfigurée*, kas ierakstīts kopā ar franču elektroakustiskās mūzikas mākslinieku Žeromu Noetingeru. Īpašu vietu viņa pianista darbībā ieņem amerikāņu komponista Mortona Feldmana mūzika. Feldmana simtgadei Karalovs radījis projektu *Karałow Plays Feldman*, un 2026. gadā klajā nācis albums *Morton Feldman: Triadic Memories*.

Karalova spēle un mūzika izdota vairāk nekā 30 albumos. Vairāki no tiem, tostarp *Songlines*, *There Are Some Nebulae No Eye Can Dispel*, *De Invitatione Mortis*, *Cascadas* un *Life & Beyond*, nominēti Polijas mūzikas balvai *Fryderyk*. Karalova interesi par skaņas un attēla mijiedarbi papildina fotogrāfija, kas kļuvusi par vēl vienu viņa mākslinieciskās izpausmes veidu.

Karalovs ir divkārtējs programmas "Jaunā Polija" stipendijas saņēmējs, Polijas kultūras un nacionālā mantojuma ministra balvas laureāts un apbalvojuma "Par nopelniem Polijas kultūrai" saņēmējs. Viņš ir laikmetīgās mūzikas un tās izpildītāju atbalstam dibinātā fonda *Ensemblage Foundation* līdzdibinātājs, kā arī Polijas Autoru biedrības *ZAiKS* biedrs.

KASPARS KURDEKO (1983) ir sitaminstrumentālists un komponists, Lielās mūzikas balvas 2025 laureāts kategorijā "Par izcilu sniegumu džezā". Viņš studējis Amsterdamas Mūzikas konservatorijas Džeza nodaļā, kā arī papildinājis profesionālās zināšanas Manhetenas Mūzikas skolā Ņujorkā, kur sitaminstrumentu spēli un kompozīciju apguvis pie tādiem izciliem džeza mūziķiem kā Džons Railijs un Deivs Lībmans. Nu jau vairākus gadus arī pats Kurdeko pievērsies pedagoģiskajam darbam.

Starptautisku atzinību Kaspars Kurdeko guvis ar paša dibināto džeza kvartetu *DekoMotion*, kas 2010. gadā Nīderlandē notikušajā starptautiskajā konkursā *Keep an Eye Jazz Award* ieguva labākā ansambļa titulu, savukārt pats mūziķis tika apbalvots kā labākais izpildītājs. Viņš aktīvi darbojas Latvijas un starptautiskajā džeza vidē, sadarbojoties ar dažādu paaudžu un muzikālo virzienu pārstāvjiem. Viņa radošajā pieredzē nozīmīga vieta ir Baltijas džeza apvienībai *Tree Stones*, igauņu *Peedu Kasa trio*, kā arī Kārļa Auziņa trio, Kristapa Vanadziņa trio un Edgara Cīruļa ansamblim. Līdzās darbībai džeza mūzikā Kurdeko pievēršas arī eksperimentālajai elektroakustiskajai sfērai.

Mūziķa radošā darbība sniedzas pāri džeza koncertskatuvei, aptverot kino, laikmetīgo deju, baletu un starpdisciplinārus mākslas projektus. Viņš komponējis mūziku kinofilmām "Kriminālās ekselences fonds" un "Ūdens garša", modernās dejas izrādei "Divotne" (horeogrāfes Rūta Pūce un Anna Novikova), kā arī Latvijas Nacionālās operas un baleta iestudējumiem – laikmetīgā baleta viencēlienam "Tikko" Elzas Leimanes horeogrāfijā un baletam "(Ne)Stāsti man pasakas".

Kurdeko ir arī etnoārtroka grupas *Bur Mani* mūziķis un kompozīciju autors. 2019. gadā viņš sadarbojās ar akadēmiskās un elektroniskās mūzikas komponistiem, radot muzikālo materiālu multimediālajai izstādei "Matērija. Rituāls", kas bija daļa no mākslas projekta "Baltā nakts".

Kaspara Kurdeko muzikālo rokrakstu raksturo izteikta muzikālā jutība, niansēta ansambļa saspēle un atvērta, radoša pieeja dažādiem mūzikas žanriem un izteiksmes formām. Viņa sniegumā savienojas enerģija, improvizācijas brīvība un spēja veidot patiesu, jēgpilnu muzikālo dialogu ar citiem māksliniekiem.

Tekstus sagatavoja Santa BUŠS

Festivālu "ARĒNA" atbalsta: